

Embetsberättelse från Jemshögs distrikt af Blekinge län för år 1869.

Distriktet utgöres fortfarande endast af Jemshögs socken, dock har min hjälp såsom läkare nära nog varit mera anlitad i kringliggande socknar nemligen Kyrkhult och Gammalstorp i Blekinge samt Näsrum, Vånga och Örkened i Skåne. Folkmängden inom distriktet har under de senare åren något minskats i följd af de täta afflyttningarne till Amerika, Tyskland och Danmark, till de senare länderna endast af arbetsökande tjänstefolk. Under de sista fem åren hafva ej mindre än 3 á 400 personer lemnat socknen i detta ändamål.

I anledning af den starka skogsafverkningen, hvilken befolkningen tillgripit såsom den sista resursen, sedan de goda tiderna försvunnit, då enligt uppgift småpannorna utgjorde hennes rikedomskällor, skall inom kort, om samma skogssköfning får fortgå i lika utsträckning, förvandla en af de vackraste trakterna inom en af Sverges täckaste provinser till en förödelsens styggelse. Nästan all större timmerskog är redan fälld och man har nu börjat på smärre hemman, hvilka innehafvare antingen äro concursmässiga eller ämna emigrera till Amerika, rubb och stubb nedhugga. Betydliga sträckor, som jag under mina resor sett bära en vacker ungskog, hafva inom kort tid visat den stenbundna marken med de kala, svedda stubbar, sorgliga bevis på befolkningens misshushållning, egennyttan och lättsinne. Oaktadt det stigande obeståndet bort lära folket sparsamhet och måttlighet, har dock lyxen och öfverflödet både i klädsel och lefnadsvanor snarare till- än aftagit. De förmögnare så kallade storbönderna, äro nu i allmänhet klädda uti klädeskläder. Dock har tröjan ännu ej fått vika för rocken, ehuru den gamla blekingedräkten helt och hållet försvunnit från dessa trakter och man försökt gifva åt sin klädedräkt, en så modernt snitt som möjligt. Hvad ytterplaggen beträffar har dock getraggen fått stryka på foten för ofverrocken och tulubben. Äfven qvinnorna söka i sin mån så mycket som möjligt att i sin dräkt efterlika traktens ståndspersoner, ej sparande på siden och dyrbara tyger. Man får lättast ett begrepp om dessa storbönders öfverflöd i lefnadsätt vid besök i deras hem, särdeles vid deras bröllopp och andra gilleshögtidigheter. Deras gårdar äro vanligen utmärkt välbygda och alltid tilltagna i stor skala äfven hvad ladugårdar angår. Denna är rymlig nog för en skörd, tredubbel emot den som deras jord under medelmåttiga år afkastar, utgöres merändels af tvenne parallellt löpande gråstensbyggnader, hvilka lemna fri utsigt åt mangårdsbyggnaden och gifva derigenom åt det hela ett visst herrgårdslikt utseende. Rummen är ljusa och rymliga samt i allmänhet inredda med stor bekvämlighet i synnerhet hvad de så kallade stolrummen beträffar i hvilka till och med en viss komfort råder. Möblerna uti dessa rum äro välgjorda af björk eller mahogny, stoppade och vanligen försedda med resårer. Öfverallt äro ordning, snygghet och renlighet rådande, hvilka äro hufvuddygder i blekingebons karaktär. Om öfverflödet i mat och dryck vid deras gästabad kan man endast göra sig en föreställning, då man deltagit uti dem. Borden äro öfverlastade med mat och man har i rätternas mängd och anrättning äfven sökt så mycket som möjligt att efterapa, ja till och med öfverträffa herreklassen. Toddy, punsch, bränvin, bayerskt öl och viner, fast alltid af temligen dålig beskaffenhet, men troligen dyrt betalade, njutes härunder i ymnighet, till föga fromma för mage och helsa. Hvad medelklassen af befolkningen beträffar söker hvar och en i sin ställning att likna den som bättre är. Detta har ofta sin följd obestånd och konkurs, såvida ej dessförinnan efter hemmanets försäljning och boets realisering genom utvandring till Amerika lyckats redda undan spillrorna af det forna välståndet för att med dem i det främmande landet försöka att skaffa sig en ny och bättre framtid.

Här liksom öfverallt annorstädes, ses ofta vid sidan af öfverflödet det yttersta armod, nöd och elände. Ofta har jag på mina resor och utflykter träffat i de förmögnare böndernas utmarker boningar, hvilka gifvit mig en liflig föreställning om stenålderns byggnadsstil. En håla gräfd i jorden med väggar af löst hopfogade stenar täckt med några ”flathallar” och grästofvor samt insläppande endast genom dörren luft och ljus, se här bilden af en boning för ofta en hel familj på fem á sex personer! Sill och potäter utgöra den hufvudsakliga och nästan enda födan för innebyggarne i dessa eländiga hålor, ty sällan eller aldrig hittar någon köttbit vägen dit, gifven af barmhertighet eller gifmildhetens hand, dygden, okända i dessa trakter.

Brännvinsproduktionen som fordom ansågs för ortens mest vinstgifvande näringsgren, nu, ehuru den drifves af bolag fabriksmässigt med sju á åtta ångbrännerier, så litet lönande att dranken påstås vara nära nog enda behållningen, då risken deremot af vådliga och halsbrytande brännvinsspekulationer genom affärernas drifvande i större skala och den dryga brännvinsskatten tilltagit. Då här finnes tillgång på goda och ymniga betesmarker, kommer troligen boskapsskötseln, som hittills varit försummad, att i en framtid, höja orten något till sin forna välstånd.

Början är nu redan gjord. Flera af socknens mera framstående personer hafva nemligen börjat uppköpa och göda en större mängd slagtboskap, hvilken tidigt på våren transporteras till Köpenhamn och England och der afyttras till betydligt högre priser. Det är att hoppas, att dessa företag skola uppmuntra den öfriga befolkningen till att slå sig på denna näringsgren.

1. Wäderleken och årsväxtens förhållande i allmänhet.

Wäderleken, som under hela våren varit särdeles gynnsam, fortfor äfven under Juli och Augusti med lagom stark värme och ett och annat uppfriskande regn att pådrifva och mogna den växande grödan, som öfverallt såg vacker och lefvande ut. Skördetiden var visserligen något regnig, men grödans inbergande försiggick likväl utan någon skada och olägenhet. Återstoden af året var mycket mild och endast i mitten af december föll någon snö som dock bortgick under ett hastigt inträffadt töväder. Ingen gång före Jul var tempersturen under -2 gr Celsius.

Årsväxten gaf i följd af dessa gynnsamma förhållanden en för dessa bygder ovanligt rik afkastning, en lycka i de fattigare samhällsmedlemmarnas lif, hvilkas ställning i anledning af de senare års knappa skörd och bristande tillgångar varit så tryckande. Priset på potäterna har i allmänhet under hösten varit 2 à 3 riksdaler tunnan, på hvilken enligt bruket härstädes räknas 8 fot.

2. Allmännare förekomna sjukdomar.

a) Endemiska

Genom det förut omnämnde öfverflödet hos de förmögnare och den usla, otillräckliga födan hos den fattigare delen af befolkningen, hvilken äfven, då tillfället dertill erbjuder sig, gerna dränker sina bekymmer i den svenska nektarn äfvensom genom genom ett ymnigt förtärande af dåligt kaffe är den kroniska mag- och tarmkatharren med åtföljande magsyra och digestionsrubbningsar, här liksom annorstädes tämligen allmän hos både män och qvinnor. Min behandling af den har ovanligen jemte ordnandet af dieten varit, för dem som haft tillgång dertill, drickande af Karlsbadervatten och för de

fattigare, vanligt varmt vatten, försett med litet bicarbonat och mjölk 3 á 4 glas dagligen. Med denna behandling tycker jag mig ha haft en god verkan af. Den beklagliga och vådliga vanan som överallt är gängse och hvartill jag längre fram vill återkomma, att tidt och ofta åderlåta sig har alstrat en dålig anemisk och hydemisk blodbeskaffenhet, hvad troligen i mer eller mindre grad är bidragande orsak till de fall af bleksot och andra rubbningar i blodsystemet, hvilka ofta här förekomma såväl hos äldre som yngre. Späda barn lida ej så sällan af en ? skrofler med körtelsvullnader, ögonfluss och eczemer äro ganska vanliga, hvilka sjukdomar böra tillskrifvas omnämnda dåliga och knappa föda hos den sämre klassen samt en förväntad och otjenlig hos den bättre ofta utgörande till största delen slisk och hvetebröd, hvilker man ser barnen jemt och ständigt snaska i sig.

b) Epidemiska

Typhoidfebern som på våren anställt här liksom i kringliggande socknar betydliga härjningar, har sedan min hitkomst varit i ständigt aftagande och i allmänhet hållit sig till socknens ytterkanter. Endast 20 fall hafva under Juli, Augusti och September yppat sig och sedan November har intet fall mig veterligen förekommit. Den har i allmänhet varit mycket lindrig och endast tvänne fall hafva slutat med dödlig utgång. De aflidna voro yngre qvinnor, af hvilka den ena insjuknade på 24-de dygnet efter en förlossning och den andra på 7-de eller 8-de dygnet i peritonitis. Men såsom något anmärkningsvärdt får jag nämna, att blott av dessa 20 fall ej mindre än 3 af de insjuknade varit öfver 60 år gamla. De voro alla qvinnor, Sjukdomen var hos dem temligen lindrig men reconvalesensstadiet ytterst långvarigt. Calonullaxans i början af sjukdomen, kalla tvättningar allteftersom feberns intensitet jemte kylande dryck och tidigt användande af stimulantia har varit min behandlingsmoetod. Och det goda resultatet deraf synes mana mig till fortsättning hermed. Fall af smittkoppor skola här och der visat sig, men varit mycket lindriga, ingenstädes har jag blifvit anlidad.

c) Sporadiskt hafva förekommit under augusti och september bland barnen akuta gastroenteriter och hos äldre diarrheer men all dock af lindrig natur. I oktober och november hade jag ett och annat fall af lunginflammation. Ögonsjukdomar har förekommit ej så sällan förnämligast canjunctiriter och deribland ej så få af trachomatös natur. Af binikemask som här syns vara ganska allmän har jag haft tvänne fall under behandling. Ett fall af apoplexia cerebri med dödlig utgång har under senhösten förekommit hos en yngre qvinna, som under flera år lidit af epilepsi. Inverterad syphilis med gummata, exostoier och dolom retiocopi har några gånger påträffats hos gamla afskedade båtsmän. Chroniska hudsjukdomar äro ej så ovanliga. Flera fall af sporiasis och envisa encymer har jag haft under behandling. Skabb tyckes här vara ganska gängse, hvartill jag dömer efter den strykande åtgång i härvarande apotek af åtskilliga af allmogen använda vanliga skabbmedel. Man känner en viss blyghet att härför rådfråga läkare. Detta sker först, när alla andra gamla kända och bepröfvade medel svika och då alltid i förening med vidt utbredda urin?

d) Af chirurgiska åkommor ha endat några få, helt obetydliga yttre skador samt ett fall af höftsjuka varit under min behandling.

3. Förhållande i allmänhet med:

a) Sundhetsnämnder m. m.

Kommunalstyrelsen har i uppdrag att hafva tillsyn om helsovården och fattigföreståndarne i de särskilda bylagen äro ålagde att hvar och en inom sin rote verka till befrämjande af snygghet och renlighet, samt att vid behof, utfärda betyg om medellöshet, då fri läkarehjelp och medikamenter erhållas, hvaraf de fattig äfven flitigt begagna sig. Äfven för sådana sjuka, hvilka ej höra till fattigförsörjningen, men i en tillfällig förlägenhet förskotteras af församlingens medel till inköp af medikamenter och hvad för öfrigt kan var erforderligt, till dess den sjuka henner hemta krafter och genom sina arbetsförtjenster kan återgälda skulden.

b) Fattigvården

De fattigas andel skall här på senare åren i anledning af här ofvan omnämnde orsaker hafva tilltagit betydligt, hvarigenom utgifterna för fattigvården blifvit i hög grad betungande. Gällande lagstiftning angående fattigvården, anser jag äfven vara en bidragande orsak dertill så länge arbetshus ej finnes inom komunerna, der hvar och en efter sina krafter genom lempligt arbete kan afbördä sin skuld för den hjälp som han erhållit af samhället. Lättja, håglöshet och pock torde äfven vara följder af denna brist i nu gällande fattigvårdslag. Mången daglönare har ofta till tröst, då han supit upp sin arbetsförtjenst följande sats: ” det har ingen nöd, ty då jag ej orkar arbeta längre, måste socknen försörja mig”, Simulanter, för att genom låtsad sjukdom slippa arbeta och för att tvinga sig till fattigunderstöd förekomma här temligen ofta ibland lättjefulla arbetsföra personer, i synnerhet afskedade marinsoldater. Dylika gynnare förorsaka församlingen ofta stor kostnad, derigenom, att de, envist vidhållande sitt onda, drifva omkring på andra orter och der af polismyndigheterna anhållna för bettlande, genom Landshöfdingeembetets försorg hit förpassas, hvarvid reskostnaden och underhållsersättning blott för en enda flera gånger under året en sparräknad utgift af 60 à 70 riksdaler drabbar kommunen.

c) Folkskolor.

Förutom den högre folkskolan, hvilken blifvit inrättad för några år sedan, finnas inom församlingen sju fasta mindre skolor. Att döma efter den som finns i sjelfva kyrkbyn och väl bör vara mönsterskolan, är de i ett mycket dåligt skick både hvad material, utrymme och undervisning beräffar. Jag har under hösten flere gånger besökt berörde skola och funnit skolrummet i förhållandet till antalet barn som besöka skolan, alltför trångt och osundt. Hela rummets kubikinnehåll utgör 2300 kubikfot och här vistas under 6 à 7 timmar dagligen i en tryckande atomsfär, utan i rummet anbragta ventilationsapparater, 70 à 80 barn. Man ser därför också en hel mängd bleka och klena barn i skolåldern. Till afhjelpande af detta vådliga förhållande har likväl skolrådet beslutat att inom kort uppbygga ett nytt skolhus.

d) Vaccination

Enligt nyligen inkomna journaler ha under året 91 barn blifvit vaccinerade inom församlingen.

e) Apotek

Någon visitation sedan insyningen föregående höst af härvarande personella apotek har under året ej företagits i följd af det anstånd som dermed blifvit beviljat i och för ordnandet af apoteket enligt senaste

upplaga af vår pharmako? Men apoteket har dock skötts med stor nit och samvetsgrannhet, oaktat den ringa afsättning som den ännu har.

f) Barnmorskeväsendet

Inom distriktet finnes tvänne barnmorskor anställda, hvilka äro rätt flitigt anlitade. Några förlossningsoperation har ej af mig blifvit förrättad och ingendera af barnmorskorna har anmält att någon sådan af dem blifvit verkställd.

g) Beväringmanskabet

Wid årets beväringmönstring var provinsialläkaren doktor Norin närvarande.

4. Embetsförrättningar på grund af vederbörande auktoriteters särskilda förordnande hafva ej förekommit.

5. Uppgift på inom distriktet bosatt personal af:

a) legitimerade läkare: Undertecknad distriktsskäkare

b) apotekare: M. M. Graff

c) barnmorskor: Elsa Persson i Jemshög och Karin Olsson i Holje, hvilka båda är examinerade till instrumenters bruk

d) Vaccinatörer: ofvannämnde barnmorskor

e) qvacksalvare finns ej så få, hvilka befatta sig med såväl inre som yttre åkommor. De åstadkomma ej så ringa skada i synnerhet genom ymniga blodtappningar, som i nästan hvarje fall användas utan den ringaste urskillning. Jag har flera gånger varit i tillfälle att se de bedröfliga följderna deraf. I minst tränne sjukdomsfall tror jag att den dödliga utgången i väsentlig mån berott på de af qvacksalvare före min ankomst till den sjuke verkställda ymniga blodutlösningarna. I det ena fallet led den sjuke af ett pleuritiskt exandat i venstra lungsäcken, hvarför åderlåtning hade under sex veckors tid blifvit använd två gånger i veckan, det andra fallet var en akut pneumoni hos en svag 28 årig man af klen konstitution. Flera åderlåtningar jemte laxantia hade redan innan jag blef tillkallad, så medtagit den sjukes krafter att föga hopp fanns; döden lät ej heller länge vänta på sig. Wanan att åderlåta sig är ibland både äldre och yngre så allmän och öfvertygelsen om den välgörande nytta den utöfvar på organismen, så inrotad, att jag tror, att allmänheten svårigen kan bringas till förnuft i detta afseende, Egennyttan spelar härvid en ej så ringa räll. Flere personer i synnerhet bland äldre fruntimmer hafver funnit sysslandet med åderlåtning, såsom en näringsgren, hvarigenom de på ett bekvämligt sätt skaffa sig sitt uppehälle. Jag har velat, att detta förhållande komma till Kongl Sundhets Collegii kännedom på det att lämpliga åtgärder må kunna vidtagas till hämmande af detta beklagliga och förderfbringande ofog.

6. Någon märkelig sjukdomshistoria eller några iakttagelser af mera vetenskapligt intresse har jag ej att omförmäla.

Jemshög den 25 maj 1870

W Hansson

Avskrift gjord av Björn-Åke Petersson för Blekinge Släktforskarförening, februari 2011.

Blekinge Släktforskarförening